

Tükörkép

*Nevelők és felügyelők • Hogyan élnek? •
Kritikus helyzet*

A büntetés-végrehajtás és az azt szolgáló testületi tag személyisége kölcsönösen hat egymásra. E kölcsönhatásból a hivatását gyakorló testületi tag pályaválasztási motívumait és szakmai komfortérzetét lehet közelebről megismerni.

A büntetés-végrehajtási személyzeti munkában még nem teljes körű az új alkalmazottak személyiségvizsgálata. Ezt részben az is akadályozza, hogy a büntetés-végrehajtási beosztások pályaprofilja nincs szakmailag kidolgozva. Így a felvételnél nem vizsgálunk olyan, a szolgálat ellátása szempontjából fontos személyiségjegyeket, mint például az emóciók, motivációk stb. A felvételt követő kiképzések nélkülözik azoknak a kritikus szituációknak a feldolgozását, amelyekkel a testületi tagok a büntetés-végrehajtási szolgálat során találkozhatnak. Az ilyen, úgynevezett kritikus helyzetek megoldási képessége előrevetíthetné a szakmai beválás esélyét vagy esélytelenségét.

A beválás eredményessége visszahat az egyén önértékelésére, komfortérzetére, akinek a munkában való sikeres helyállási esélyeit persze a személyiségjegyein túl az őt érintő szociokulturális háttér is befolyásolja. Mivel a munkavégzőt pszichoszociálisan meghatározott embernek tekint-

jük, ezért felvételekor e meghatározottságát jelző vizsgálatnak kellene őt alávetni. Nem a személyiség pszichológiai elemzésével foglalkozom, ezért elsősorban szociális, kulturális, interperszonális faktorokra szűkítem a vizsgálatot, amelytől azt várom, hogy képet ad a nevelők, felügyelők szakmai motivációiról, beállítódásukról, attitűdjeikről, elkötelezettségükről, ambícióikról, önérvényesítésük lehetőségeiről.

Vizsgálati módszer

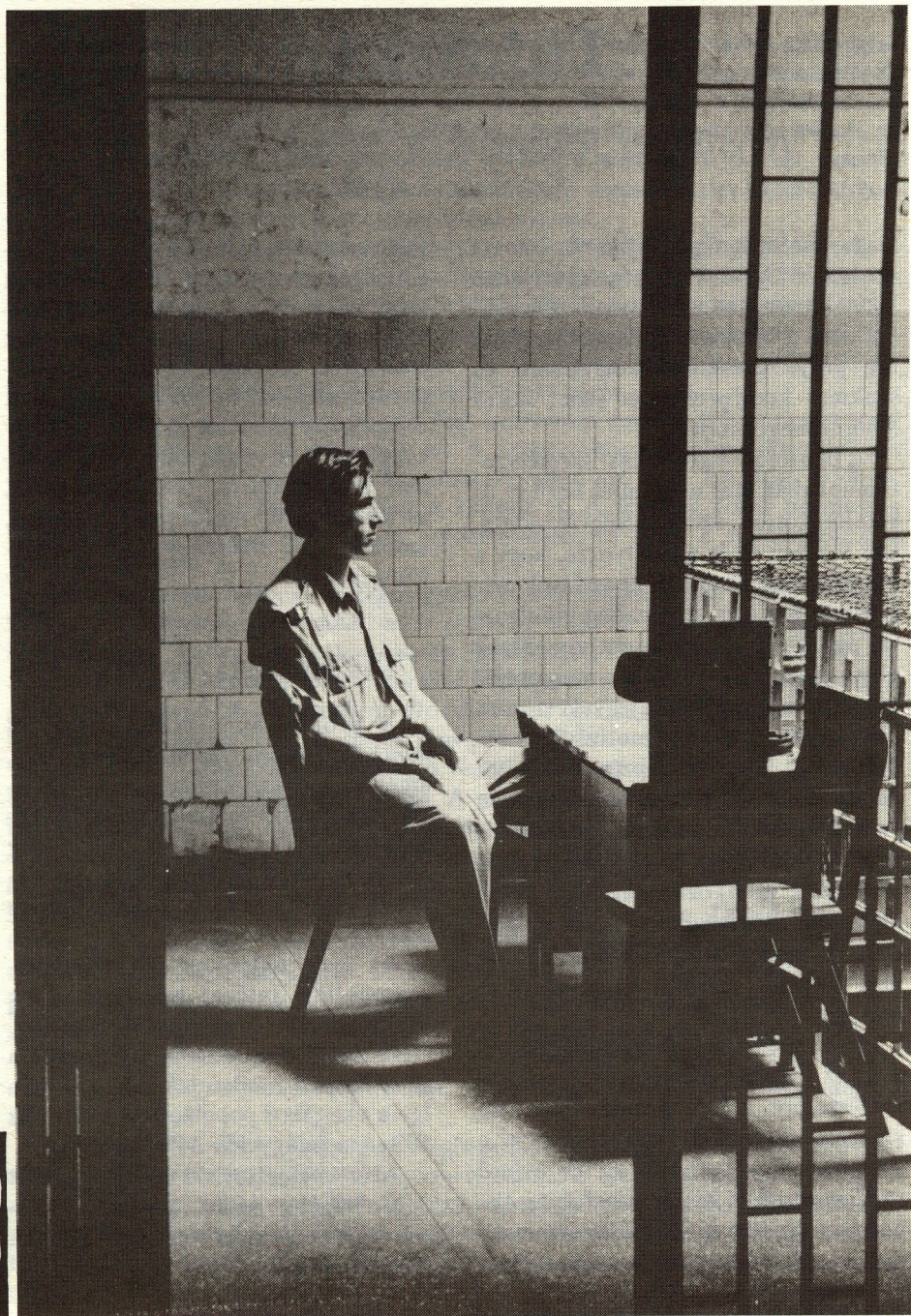
A problémakör vizsgálatára 33 pontból álló interjút állítottam össze, amelyet kiegészítettem egy úgynevezett szakmailag kritikus helyzet megoldásával. *(Egy ön által jól ismert elítélt önakasztást hajt végre. Ezt jelentik önnek. Milyen intézkedéseket tenne?)*

Az interjúalanyok egy büntetés-végrehajtási intézet bv. osztályának tagjai közül úgynevezett random módszerrel módszerrel választottam ki. Közülük randomizáltam 7-7 főt. Így a vizsgálati populációba a nevelők 50%-a, a felügyelők 34%-a került.

Azért választottam a bv. osztályt mint vizsgálati bázist, hogy közel azonos feladat mentén homogenizáljam a vizsgált személyeket.

* Randomizálás: a véletlenszerűség elvének biztosítása a statisztikai minta kialakításában

MŰHELYSAROK

MŰHELYSAROK

A vizsgálatokat egyéni, négy szemközti helyzetben végeztem, hogy biztosítsam az őszinte válaszokhoz szükséges védettséget. A részt vevő személyeket tájékoztattam a vizsgálat céljáról, így sikerült kialakítanom a megfelelő rapportkészséget. Az interjúalanyok válaszait strukturált jegyzőkönyvben rögzítettem, majd ezek eredményeit összesítettem. Külön értékeltem a felügyelők és a nevelők válaszait, hogy a munkaköri eltéréseiből származó adatok is felszínre kerüljenek.

Az interjúk feldolgozásakor nyert adatok

	Nevelők	Felügyelők
1. Házasság	7	6
Elvált	—	1
2. Nem	6 férfi 1 nő	7 férfi
Gyermek a családban	6 gyermekes 1 gyermek-telen	6 + 1
3. Átlagéletkor	36 év	32 év
4. Iskolai végzettség		
8 általános	—	4
érettségi	—	3
főiskola, egyetem	7	—
5. Szak-képzettség	1 humán	7 reál. ipari
	6 reál	
6. Bv.-i pályára kerülés előtt rendelkezett-e diplomával vagy szakmával	4	7
7. Saját lakással rendelkezik	4	6

	Nevelők	Felügyelők
nincs saját lakása	1	1
szolg. lakása van	2	—
személygk.-ja van	7 (5 év-nél idősebb)	4 (5 év-nél idősebb)
telekkel, nyaralóval rendelkezik	—	1

8. Anyagi igények

saját lakás	3	2
kertes ház	2	—
új autó	2	3
nyaraló	1	—
üzlet vagy vállalkozás	—	1
nincs	2	1

9. Kapcsolatok

<u>terjedelme</u>		
szűk család	5	5
széles család	2	2
volt iskolatárs	5	1
volt munkatárs	1	2
barát	1	1
munkatárs	2	1
nem tart kapcsolatot	—	—

10. A kapcsolattartás

<u>helye</u>		
egymás lakásán	5	6
megy a kapcsolat-tartóhoz	1	1
jön a kapcsolattartó	1	—

11. A kapcsolat

<u>intenzitása</u>		
erős	4	6
nem erős	3	1

12. A szabadidő

<u>eltöltése</u>		
munkával	—	2
pihennel	5	—
munkával és pihennel	2	5

MŰHELYSAROK

Nevelők Felügyelők

13. A bv.-i pályán 8 év 5 év
eltöltött
szolgálati évek
átlaga

14. A bv.-hez kerülés
motívumai:
anyagi okok 6 3
lakhely 2 2
közelsége
több szabadidő 1 2
szellemi munka — 2
a fizikai helyett
az egyenruha — 1
szeretete
a speciális bv.-i — —
munka vonzása

15. A bv.-i szakmával
való lépéstartás
formái
szabályzatból 2 5

speciális tovább-
képzés — —
posztgraduális 3 —
(Juhász Gyula
Tanárképző
Főiskola)
hiányolja a képzési 1 —
lehetőséget
nem képezi magát 4 3
mások tapasztalatait — 1
hasznosítja

16. A bv.-i szakmával
való lépéstartás
motívumai
formális előírásra 6 7
belső indíttatásból 1 —

17. Foglalkoztatják-e
a bv. szakmai
fejlesztésének
kérdései?
igen — 1
nem — 1
közömbös 7 6

18. Az előző munka-
hely elhagyásának
motívumai
anyagi okok 4 2

Nevelők Felügyelők

kevés volt a 1 —
szabadidő
szervezetlenség 1 3
miatt
családi okok 2 1
lakhely távolsága — 1

19. Miért esett csak
a bv.-re a válasz-
tása?
ajánlották 2 1
családi ok 4 2
anyagi 7 2
lakhely közelsége 3 —
nem volt más — 1
lehetőség
kíváncsiság — 3
érdekel az elítéltek — 1
sorsa

20. A jelenlegi bv.-i
beosztása
magasabb be-
osztás-e, mint az
a beosztás, amely-
be felvétele
után került?
igen 3 4
nem — 1
ugyanaz 4 2

21. Távlati szakmai
terve
van 3 3
nincs 4 4

22. Előrelépést, maga-
sabb beosztást
vállalna-e?
igen 2 4
nem 5 3

23. Megvalósult-e az,
amire idejövetele-
kor számított?
igen 5 5
nem 1 —

24. Megbánta-e, hogy
a bv.-t választotta?
igen — —
nem 7 7

MŰHELYSAROK

	Nevelők	Felügyelők
25. Gyermekeinek ajánlaná-e a by. pályát?		
igen	2	4
nem	4	1
talán	1	2
26. Kapott-e szakmai segítséget?		
igen	5	7
nem	2	—
27. Kért-e szakmai segítséget?		
igen	4	7
nem	3	—
28. Kíváncsiak-e tapasztalataira, véleményére?		
igen	1	3
nem	6	4
29. Hatékonnak érzi-e munkáját? végrehajtó szerepem van nem vagyok hatékony a gyakorlatom miatt vagyok hatékony		
végrehajtó szerepem van	4	5
nem vagyok hatékony	2	—
a gyakorlatom miatt vagyok hatékony	1	2
30. Elismerésekben és/vagy elmarasztalásban résztült-e?		
elismerés	igen 7 nem —	7 —
elmaraszt.	igen 2 nem 5	2 5
31. A szolgálat ellátásának területén előforduló nehézségek:		
kevés személyzet	2	1
a technikai felszereltség hiánya	2	—
nagy leterheltség	6	—
a személyzetben alkalmatlan emberek is vannak	1	4
nem ismerik el a nevelést	1	—

	Nevelők	Felügyelők
nincs nehézség	—	2
32. A szolgálat ellátásakor előforduló sikerek:		
jó ügyintéző vagyok	2	—
a csoportom rendben van	1	—
más szolgálati hibáit korrigálom	1	—
az emberem visszajön	2	—
bf.-ről, eltávozásról hatni tudok	2	2
az elítéltekre nem fenytettek meg	—	1
nincs siker	2	3
33. Kivel osztja meg szakmai sikereit, kudarcait?		
munkatárssal	3	7
családtaggal	3	—
is	1	—

Az úgynevezett kritikus feladat megoldásakor a nevelők és a felügyelők az alábbi válaszokat adták. A válaszok mellett feltüntetve a válaszok rangsora és előfordulási gyakorisága.

Rang-sor	A nevelők válasza	Gyakoriság
1.	Az életét megmenteni	6
1.	Értesíteni az egészségügyi szolgálatot	6
2.	Elbeszélgetnék vele	4
2.	Jelentésem az előljárónak	4
3.	A felügyelettel a helyszínen mennék	3
4.	Elkülönböztetném	2
4.	Pszichológus segítségét kérném	2

4.	A társait meghallgatnám	2
5.	Az IMEI-be utalnám	1
5.	A helyszínt biztosítanám	1
5.	Bizottságot alakítanék	1
5.	Fegyelmi lapot állítanék ki	1
5.	Értesíteném a hozzátartozókat	1

A felügyelők válasza

1.	Az elítélt életét megmenteni	7
1.	Jelenteni az előjárónak	7
2.	Értesíteni az egészségügyi szolgálatot	6
3.	Szólnék a nevelőnek	4
4.	A pszichológusnak szólnék	3
4.	Elbeszélgetnék vele	3
5.	Öngyilkosságról lemondó nyilatkozatot íratnék	2
5.	Fokozottan figyelném	2
6.	Segítenék a problémáján	1
6.	Utasítás szerint tevékenykednék	1

Az adatok értelmezése

Valamennyi testületi tag házas. Természetesen ebből a tényből a vizsgálatra vonatkozóan messzemenő következtetéseket nem lehet levonni, de alapvetően figyelembe kell venni mint a szociális, kulturális, interperszonális faktorokra ható motivációs erőt. A nemek eloszlásának aránya tükrözi a testületi tagok összetételét, hiszen felnőtt korú férfiak börtönéről van szó. Nem lehet elkerülni, sőt néhány területen ki kell térni rá és külön-külön képet kell alkotni a nevelőkről és a felügyelőkről. Az egyik ilyen sajátosság a testületi tagok kora. Míg a neve-

lők átlagéletkora 36 év, addig a felügyelőké 32 év. Erről a korosztályról már el lehet mondani, hogy egzisztenciálisan, familiárisan kiforrottak. Ezt igazolja az, hogy rendelkeznek a munkakör ellátásához szükséges szakmai, iskolai végzettséggel.

Az adatokból kitűnik, hogy a vizsgált személyek döntő többsége reál, ipari szakképzettséget szerzett a büntetés-végrehajtási pályára kerülése előtt. Az elítéltekkel való foglalkozás humánspecifikus ismereteit a büntetés-végrehajtási testülethez kerülés után, szervezett formában szerezték meg. Emiatt (is) a szakmai jövőkép, elkötelezettségük, önmegvalósításuk lehetőségei nyitott kérdésként vetődnek fel válaszaikban. Valószínűsíthető egy bizonyos kényszerpályán való mozgás, ahogy munkájuk során megélik vagylagos sikereiket és napi kudarcukat. A nevelők szakképzettsége műszaki, amit nappalin szereztek meg, majd másoddiplomájukat már levelezőn. Eredeti végzettség szerint egy pedagógus van közöttük.

A felügyelők mindannyian rendelkeznek szakmával. Az ingatlanok esetében kimutatható, hogy mindenkinek van lakása. A saját lakással rendelkezők vannak túlsúlyban a szolgálati lakással bírókkal szemben. A szolgálati lakás kedvezményes megvásárlásának lehetőségével nyílt alkalom arra, hogy a nevelők is saját lakáshoz jussanak. Ha ez nincs, akkor 70%-uknak nem lenne saját lakása. A felügyelők — egy kivétellel — mindannyian rendelkeznek saját lakással. Mindkét állományra jellemző, hogy van személygépkocsijuk, de azok kora 8–12 év (a kérdőlap szerint 5 év fölötti). Így

természetesen anyagi jellegű igényeik is ebből fakadnak: saját lakáshoz, új személygépkocsihoz szeretnének jutni. Ezek előteremtése hosszú távú tervként fogalmazódik meg. Bátran kimondhatjuk, hogy irreális tervek.

Az interperszonális kapcsolatokat vizsgálva szomorú képet kapunk. A testületi tagok kapcsolattartása a szűk családi körre korlátozódik. A tág családdal való érintkezés már kevésbé jellemző, de ennél is ritkábban fordul elő a kapcsolatok ápolása a volt iskolatársakkal, munkatársakkal. A szűk családi körrel való érintkezés viszont gyakori, intenzívnek mondható. A felügyelőknél a szabadidő eltöltése jellemzően anyagi javak előteremtésére koncentrálódik, míg a nevelőknél a pihenés dominál.

A büntetés-végrehajtási pályán eltöltött szolgálati éveket vizsgálva megállapítható, hogy a nevelők átlagban 8 szolgálati évet, a felügyelők 5 szolgálati évet tudhatnak maguk mögött.* A büntetés-végrehajtást egyértelműen egzisztenciális okok miatt választották, amit igazol az is, hogy előző munkahelyüket elsősorban anyagi okok miatt hagyták ott. Gyakorlatilag nem hangzik el indokként a pályaválasztás motívumaiban a büntetés-végrehajtási munka speciális vonzása. Ezek ismeretében nehéz szólni a büntetés-végrehajtás szempontjából fontos attitűdről, pozitív beállítódásról.

A büntetés-végrehajtási szakmával való lépéstartás formái közül az intézmény által szervezett tanfolyamok, szabályzatismertetések dominálnak. Hogy mennyire foglalkoztatja az álló-

mányt a büntetés-végrehajtás jelene, jövője? Itt az érdektelen közömbösség jellemző.

A büntetés-végrehajtási karriert vizsgálva az adatokból az szűrhető le, hogy a nevelők helyzete inkább statikus, míg a felügyelők pályáját az előrelépés jellemzi. Ezt a statikus képet alátámasztja, illetve indokolja a vizsgált személyek szakmával kapcsolatos formális azonosulása és a belső indíttatás hiánya. A távlati szakmai tervek, esetleges előrelépés tervezésekor bizonytalanok, passzívak.

A pályakezdekő megfogalmazott várankozások, elgondolások az esetek zömében megvalósultak. Ez azért történhetett meg, mert a vizsgált személyek túlnyomórészt csak a szükséglet-hierarchia alsó részén található anyagi szükségletek megvalósulását vélték elérhetőnek.

A családosok 50%-a a hosszú távú biztos jövedelemforrás tudatában ajánlaná a büntetés-végrehajtást mint munkahelyet gyermekeinek. A többiek egy része kategorikusan elzárkózik ennek lehetőségétől. A beilleszkedés során közvetlen előljárók, kollégáik, beosztottaik maximális szakmai, emberi segítségéről számolnak be. Aki ilyet kért munkatársaitól, azt nem utasították el, hanem megkönnyítették a dolgát, csökkentették a beilleszkedéssel járó nehézségeket.

Az interjúadók legalább 5–8 éves szolgálat tapasztalataival, kialakult véleménnyel rendelkeznek, de válaszaikból az derül ki, hogy e tapasztalatra mások nem kíváncsiak. Akiiktől mégis igen választ kaptam, ők sem tudták

* Természetesen csak a megkérdezett nevelők és felügyelők esetében